

Govor prvog zamjenika visokog predstavnika Donalda Haysa o utvrđivanju najbolje prakse u zrelim mirovnim procesima na međunarodnoj konferenciji o rješavanju konfliktnih situacija i njihovom sprječavanju

Prošlo je skoro tačno osam godina od Dejtonskog sporazuma koji je okončao rat u Bosni i Hercegovini. U tom periodu zemlja je napredovala od intezivne implementacije mira u prvoj godini (iza koje je stajalo 60,000 vojnika koje je predvodio NATO), do duže faze političke i ekonomske obnove koju su označili opći izbori u 1996., 1998., i 2000. godini, i oko 6 milijardi US\$ međunarodne pomoći i 12 milijardi US\$ za sigurnost. Mislim da sadašnji period, koji je počeo 2001. godine odnosno godinu prije izbora 2002. godine, možemo okarakterisati kao fazu "zrelosti".

Karakteristike ove faze su

- Radikalni fokus na ekonomiji s obzirom da se obim pomoći ubrzano smanjuje
- Stalni naponi da se politički dijalog konačno udalji od pitanja konflikta i usmjeri ka pitanjima koja su vezana za održivo građansko društvo
- Potreba da se pređe sa donatorske pomoći na samoodrživu domaću ekonomiju

Kako smo stigli tamo gdje smo sada?

Ovdje smo došli zaobilaznim putem. Na početku smo se fokusirali na to da i pored suočavanja sa nepomirljivošću omogućimo funkcionisanje izuzetno kompleksnih administrativnih i političkih struktura koje je Dejton ostavio u nasljeđe. Ipak, uprkos obimu pomoći na početku nismo uspjeli da uradimo dovoljno po pitanju unaprijeđivanja ekonomskih struktura, koje su potrebne da bi se platio ovaj politički sistem, niti da riješimo nedostatke u vezi sa zakonskim strukturama koje će se pokazati od ključnog značaja u svim aspektima ekonomskog i društvenog oporavka.

Šta smo naučili?

Sada svi priznajemo da je mnogo toga trebalo biti urađeno ranije da bi se izradila "mapa puta" za bržu i fokusiraniju tranziciju u tržišni sistem koji bi otvorio nova radna mjesta, riješio problem korupcije i izvukao veliki dio stanovništva iz siromaštva.

Uočili smo četiri elementa u implementaciji mira i oporavku koji su trebali biti njegovani od samog početka.

1. Građansko društvo

Nakon ratnih strahota, BiH je nedostajalo domaće građansko društvo koje bi podržalo i promoviralo reformu. Institucije su bile politizirane i predmet kriminala, a ostali vidovi građanskih aktivnosti narušeni nasiljem i prekidom koji su trajali tri i po godine.

Ono što je važno jeste da smo u prošloj godini počeli da naziremo ponovno rađanje tog građanskog društva. Krajem 2002. godine, pokrenuli smo nešto što se zove "Buldožer inicijativa", putem koje su privrednici bili pozvani da preporuče izmjene zakona i propisa kojim bi se eliminisala besmislena birokracija i olakšalo, a ne otežalo uspješno upravljanje preduzećima u BiH. U prvoj Buldožer fazi, mi smo vodili privrednike kroz 50 reformi i pridobili lokalne političare za reforme tako da su one bile usvojene u roku od

180 dana. To znači reforma svaka četiri dana, što je zaista nevjerovatno dostignuće.

Ovaj proces je imao veći značaj od samo privrednog. Pokazao je da se politički dijalog može proširiti i produbiti. Politika nije isključivo pravo profesionalnih političara. Sada svi u BiH pričaju o Buldožeru kao mehanizmu u kojem učestvuju građani.

Kao što je Warren G. Harding rekao u svom slavnom govoru, "Povratak u normalu", u Bostonu 1920. godine:

" Svijet se treba podsjetiti da se sve ljudske slabosti ne mogu izliječiti zakonodavstvom i da količina donešenih akata i previše uplitanja vlade ne mogu zamijeniti kvalitet građanstva."

2. Vladavina zakona

Zbog fokusa na oporavak i potrebu da se stvori odgovarajuće političko okruženje, međunarodna zajednica nije obratila dovoljno pažnje na reformu i jačanje sudskog sistema. Nećete postići politički, ekonomski i socijalni napredak sve dok građani ne budu vjerovali da većinu sudija ipak ne možete kupiti, da većina policajaca rade svoj posao i da većina političara i bogatih privrednika nisu iznad zakona.

Zakoni o parničnom postupku, zakon o stečaju, zakoni o izvršenju presuda u parničnom postupku, zakoni o zaštiti prava pljenidbe, zakoni o intelektualnom vlasništvu – potrebna je potpuna zakonodavna infrastruktura da bi se stvorilo poslovno okruženje koje može privući investicije i podstaći razvoj. U posljednje dvije godine ovaj remont zakona je poduzet sa obnovljenom energijom i znatno većim uticajem.

Da bi se poboljšao kvalitet i efikasnost sudova u toku je smanjenje njihovog broja za 30%. Svaki sudija i tužilac je bio obavezan da se ponovno prijavi za svoj posao, a nezavisno tijelo za provjeru oslobođeno uticaja političkih stranaka je

izvršilo izbor za svako radno mjesto na osnovu javnog konkursa.

Pored toga, reforma policije koju je predvodio prvo UN, a sada EU, je značajno poboljšala položaj policijskih snaga, koje je javnost ranije posmatrala kao instrument političke kontrole i koje su i bile korištene u tu svrhu.

Poboljšani rad policije je bio od ključnog značaja da se održi proces masovnog povratka izbjeglica u kojem se preko milion raseljenih lica vratilo svojim kućama poslije završetka rata.

3. Ekonomija

Možda se čini da govorim o onome što je evidentno, ali morate imati plan. Organi vlasti u Bosni i Hercegovini godinama nisu imali plan a ni međunarodna zajednica također. Domaći organi vlasti i međunarodne organizacije sada koordiniraju svoj rad – dakle, sa manje novca se mnogo više uradi. Ovaj pozitivni trend je pojačan radom specijalnog revizora čiji je zadatak bio da preispita rukovođenje u strateškim javnim preduzećima, utvrdi systemske propuste i preporuči korektivne mjere. Zakon koji je izradila Komisija za politiku indirektnog oporezivanja, a koji je trenutno na razmatranju u Parlamentarnoj skupštini BiH, će uspostaviti jedinstvenu carinsku upravu i sistem PDV-a na cijeloj teritoriji zemlje i, konačno, daće Bosni i Hercegovini moderni fiskalni sistem bez kojeg nije moguć održiv ekonomski razvoj.

Kasno je došlo do ovoga, ali su ostala ključna ekonomska pitanja ažurnije riješena. Uvođenje konvertibilne marke, koja je vezana za Euro, u januaru 1998. godine je donijelo Bosni i Hercegovini najstabilniju valutu na Balkanu. Reforma banaka koja je provedena u 2000. i 2001. godini je oslobodila domaća tržišta kapitala tako da je bankarski sektor mogao početi sa financiranjem oporavka domaćih preduzeća.

4. Zrela politika

Suočene sa mogućnošću hronične ekonomske disfunkcije, stranke koje su formirale vladu nakon izbora 2002. godine su počele pokazivati novi pragmatizam. U samo protekla četiri mjeseca, stručne komisije, koje je osnovao visoki predstavnik u cilju postizanja političkog koncenzusa u oblasti reforme poreza, reforme odbrane i reforme obavještajnih službi, su uspješno izradile zakone prema evropskim standardima koji ispunjavaju hitne potrebe ove zemlje, uz osiguranje dovoljne političke podrške. Rad komisija je bio koncentriran, intenzivan i uključivao je razmatranje svih političkih opcija. Četvrta komisija, koja ima zadatak da postigne sporazum o ujedinjenoj administraciji u Mostaru, je tek započela svoj rad i očekuje se da do kraja ove godine donese zaključke. Pored toga, sada postoje i međuresorne radne grupe koje se bave pitanjima kao što je porez na promet, javni dug, reforma u oblasti poljoprivrede i privatizacija. Na čelu ovih radnih grupa se nalaze predstavnici međunarodne zajednice, ali među stručnjacima su predstavnici svih lokalnih organa vlasti koji sudjeluju u radu rame uz rame sa svojim kolegama iz drugog entiteta ili sa državnim organima vlasti.

Novi pragmatizam također odražava koherentniji pristup međunarodne zajednice, koji promovira visoki predstavnik Paddy Ashdown. Između ostalog, pomoć se sada dijeli na osnovu striktnog uslovljavanja tako da priliv sredstava ima vidljiv pozitivan uticaj na sveukupne ciljeve implementacije mira.

Nijedan mirovni proces se ne odvija glatko. Mnogo toga se treba uraditi u obeshrabrujućem okruženju punom gorčine i ekonomske i fizičke opustošenosti. U BiH, ovaj izazov je bio dodatno kompliciran mirovnim sporazumom koji je uspostavio izuzetno složenu i glomaznu upravnu strukturu. A međunarodna zajednica je silom prilika bila obavezna da u početku sarađuje sa političkim liderima koji su se u velikoj mjeri kompromitirali svojom ulogom u ratu. Njihov entuzijazam u nastojanjima da BiH profunkcionira je bio zanemarljiv. Sve do prije tri godine imali smo separatističke pokrete u RS i

Hercegovini kojima se moralo oštro suprotstaviti i poraziti ih. Bila je potrebna stalna politička odlučnost da bi se savladale ove snage i, na našu sreću, pravi politički akteri su bili na sceni u to kritično vrijeme.

Reakcija međunarodne zajednice na nacionalističko djelovanje je bila zakašnjela ali energična. Vijeće za implementaciju mira je u Bonu 1999. godine ovlastilo visokog predstavnika da smjenjuje dužnosnike koji odbijaju saradnju – od predsjednika do policajca na terenu, te da donese zakone u cilju promoviranja mirovnog procesa.

Bonske ovlasti su omogućile visokom predstavniku da otvori put ka normalnim demokratskim procesima. One *nisu* Ured visokog predstavnika učinile alternativnom vladom, mada su stvorile osjećaj psihološke ovisnosti kako kod političke elite, tako i kod građana. Postoji blaga sumnja da su ove ovlasti oslobodile mnoge lokalne političare od svakog osjećaja odgovornosti prema građanima. Ova situacija je po svojoj prirodi privremenog karaktera i potrebno ju je zamijeniti sa stvarnim političkim angažmanom i zbog toga je veoma važno razvijanje građanskog društva, proces koji se trenutno odvija pred nama.

Korjenita reforma koju sam opisao se ne može brzo uraditi. Ne možete planirati za samo jednu godinu. Najjednostavnije rečeno, osoblje koje imenuje njihova vlada, diplomatsko osoblje i osoblje na obezbjeđenju, koje se rotira svakih šest mjeseci ili svake godine, jednostavno ne može efikasno implementirati višegodišnji program.

A ne možete ni raditi na osnovu budžetskih sredstava predviđenih za jednu godinu u kriznoj situaciji.

Potreban je dugoročni angažman i značajan iznos sredstava od samog početka kako bi se osigurali kvalitetni održivi programi.

Suočeni sa zamorom donatora i smanjenim interesom mnogih prijestolnica, utvrdili smo strateške prednosti zadržavanja

kursa ekonomskog i političkog angažmana u Bosni i Hercegovini. BiH je, zajedno sa ostalim zemljama Balkana, postala glavni prolaz za trgovinu narkoticima i trgovinu ljudima od istočne do zapadne Evrope. Sama ta činjenica je pomogla da se političari iz zapadnoevropskih zemalja usredsrede na mirovni program. U poređenju sa potencijalnom štetom koju bi neprestana ilegalna migracija i trgovina drogom nanijela strukturi evropske ekonomije i društva, financijska i politička investicija Evropske unije u BiH se može promatrati kao dobro utrošen novac.

Kao što sam rekao, mirovni process u BiH nije bio savršen, sa često manjkavim strategijama, institucionalnom borbom i predugom velikom zavisnošću od domaćih partnera, čiji je program bio u osnovi drugačiji od programa međunarodne zajednice i, uistinu, od onoga što žele građani BiH. Ipak, sveukupan put je ispravan. BiH sada izlazi iz traume koja ju je zahvatila početkom 1990., sa političkim institucijama koje su bile neophodne za održanje demokracije, počecima uspješne tržišne ekonomije i izgledima sveprisutnijeg dinamičnog građanskog društva.

Hvala vam.